

EPIFANIE

Driekoningen

Is er een moment geweest in jouw leven, waarop je ervaren hebt dat Gods heerlijkheid in je lichaam verscheen? Dat je lichaam de plaats was waar Gods glans zichtbaar werd?

Deze vragen voelen wat ongemakkelijk, toch? Henri Nouwen schreef ergens dat hij van zijn abt dagen moest mediteren op de uitspraak 'ik ben de heerlijkheid van God'. Hoe ijdel of zelfverzekerd moet je zijn om van jezelf te zeggen dat Gods heerlijkheid in jou is verschenen? Het roept ook vragen op die gaan over de betekenis van het lijdende of zieke lichaam in relatie tot Gods heerlijkheid.

Misschien was het makkelijker geweest om een preek te houden over de drie koningen. Waarom ik me er toch aan waag? Omdat ik denk dat het vieren van Epifanie juist in deze tijd ons iets te zeggen heeft. Zeker zo aan het begin van het nieuwe jaar. Een tijd waarin mensen meer dan anders in het jaar worstelen met hun lichaam en met hun lichamelijk in de wereld zijn. Sportscholen plukken daar de vruchten van. Maar het is ook wranger: het aantal zelfdodingen neemt altijd toe in de maand januari.

Laat ik meteen in twee zinnen samenvatten waar Epifanie wat mij betreft om gaat. Epifanie roept op om te leven vanuit een belichaamde aanwezigheid. En Epifanie gaat over dat alle lichamen heilig zijn.

De directe aanleiding om voor deze zondag met jullie te spreken over lichamelijkheid was een foldertekst waarin een nieuw gezondheidsprogramma aangeprezen werd. Medewerkers die ziek thuis zitten worden in dit programma uitgenodigd om te werken aan een nieuwe ik. En ik citeer uit de foldertekst: 'een nieuwe ik die 'nee' kan zeggen, die zich goed voelt in zijn lichaam en heeft geleerd te luisteren naar zichzelf. Een ik die zichzelf nooit meer verliest.' Een ik die zichzelf nooit meer verliest... Het voelde als een beklemmende belofte, ik kreeg er een knoop van in mijn maag. De voorbereiding op deze viering, hielp mij om deze knoop te ontwarren.

Maar de drie koningen, dan? Komen die nog aan bod. Ja, want we vieren vandaag dat Gods liefde zichtbaar is geworden in Jezus Christus. Epifanie betekent verschijning. En de drie wijzen getuigen van het verschijnen van God in Jezus. Maar daar blijft het niet bij. In de kerkelijke kalender staan ook de komende zondagen in het teken van die Epifanie. Daar horen de verhalen van de doop van Jezus in de Jordaan en de bruiloft in Kana bij. Deze drie gebeurtenissen, bij de kribbe, bij de Jordaan, in Kana, hebben één ding gemeen: het waren zintuiglijke ervaringen in het gewone leven die plotseling een diepe ervaring opriepen. Epifanie.

Er werd daar iets ervaren wat groots was en buitengewoon en diep ingreep in het bestaan van de betrokkenen. De betekenis hiervan is niet met denken op te roepen. Het gaat om een lijfelijke, zintuiglijke ervaring. We hoorden in Jesaja: U zult het zien en stralen van vreugde, uw hart zal trillen en zwellen. En in Mattheus lezen we: Toen ze de ster zagen, werden ze met buitengewone vreugde vervuld. Anselm Grün schrijft over Epifanie: 'Alleen wat we zintuiglijk kunnen waarnemen, kan ons raken en veranderen. Woorden die alleen ons denken aanspreken, hebben niet de kracht om ons te verlossen op alle niveaus van ons bestaan. Met alleen ons denken kunnen we het goddelijke mysterie niet helder krijgen, dan raak je de goddelijke geest kwijt.' Epifanie is een oproep om meer stem te geven aan dat lichaam, om meer te leven vanuit een belichaamde aanwezigheid.

Een oproep die juist in deze tijd broodnodig is. Ik hoorde op de radio een verslag over studenten die tussen kerst en oud & nieuw een digitale detox hadden gehouden: een week geen telefoon, computer of smartwatch. Een van de studenten vertelde dat ze nu had ontdekt dat haar telefoon vaak een vlucht is. Haar weghield van echte ervaringen. Technologie heeft ons veel gebracht maar resulteert ook vaak in niet-zijn in plaats van wel-zijn.

Misschien kun je wel stellen dat we ons in deze tijd wat hebben vervreemd van ons lichaam. We zijn te afgeleid. Gevoelens worden niet meer gevoeld. Maar ze hopen zich wel op in het lijf, met spanningen als gevolg. We weten steeds meer over ons lichaam: hoeveel stappen we gezet hebben, hoeveel calorieën, hoeveel slaap.. maar we staan soms ver af van een belichaamd leven. Onze slimme telefoons en horloges trekken onze aandacht weg van wat er in ons lijf gebeurt. We kijken met ons hoofd naar ons lichaam maar zijn er vaak niet in aanwezig.

Maar er is nog iets wat ons weghoudt uit dat lichaam en dat is ons denken over lijden en ziekte: Namelijk dat dat niet normaal is, niet gewild en al helemaal niet 'Gods heerlijkheid' is. Er wordt altijd genormeerd aan het gezonde lichaam. Dat is de oorspronkelijke staat. Onze cultuur ontkent het kwetsbare lichaam door het te normeren aan het gezonde, jonge, slanke, gespierde lichaam. Ziekte is een verstoring van een in oorsprong harmonieus geheel. Heel veel zelfhulpboeken in deze tijd, maar ook theologieën, werken vanuit de idee dat er een oertoestand is die goed is, die zonder lijden is. En daaruit volgt de opdracht om het lijdende lichaam te beheersen, om ermee aan de slag te gaan. En dan bedoel ik ook de opdracht om zin en betekenis te vinden in ons lijdende lichaam. Niet alleen in de theologie maar ook in het huidige New Age denken horen we die opdracht continu. Zij wil de harmonie tussen geest en lichaam herstellen en gaat er vanuit dat ziekte voortkomt uit een onbewuste of bewuste gedachtegang die het lichaam ziek maakt. Ik denk weer even terug aan die foldertekst, de aanleiding voor dit verhaal. In zo'n programma is er geen plaats voor het lijden maar alleen voor gezondheid. We kunnen met zieke lichamen niet omgaan. We zijn ingesteld om te maken, te repareren. De mensen die lijden aan hun lichaam, lijden daardoor misschien wel meer.

Terwijl: Alles en iedereen wat en die een lichaam heeft, houdt op een gegeven moment op lichaam te zijn. Dat hoort bij de schepping. Het vreemde is dat we dat van planten of dieren meestal wel realiseren maar van ons mensen niet. Als je leeft ben je eindig, dat is een consequentie van het leven. Dat is geen kwaad en heeft niets met zonde te maken. Dood en daarbij ziekte, zijn inherent aan het leven. Ik beweer hier niet dat we nu ineens zou moeten genieten van lijden. Lijden aan je lichaam is moeilijk als dat in het leven op je pad komt. Maar als dat lijden ook nog monddood wordt gemaakt door de culturele en theologische blik die we hebben, wordt dat lijden wel veel moeilijker en vooral onbespreekbaarder.

God is herkenbaar aan lichamen, ook aan zieke. In ziekte, ziek-zijn heeft een lichaam intrinsieke waarde. Het heeft geen waarde om hoe het er uitziet, maar waarde omdat God van lichamen houdt, lichamen er toe doen en lichamen, ook zieke, heilig zijn. God laat in lichamen zien wie Hij/ Zij is. Want dat is volgens mij waar Epifanie ons ook toe oproept. Dan gaat het om erkennen van je lichaam als volwaardig lichaam. Als heel, als heilig lichaam, waar ziekte en lijden onderdeel van is. En om erkenning dat daar ervaringen bij horen die je van de sokken blaast, waarbij je het gevoel hebt jezelf te verliezen, zo groot en zo ingrijpend kan dat zijn. Het zijn Godservaringen. Die wil je toch niet missen. Een gezondheidsprogramma die als doel heeft om jezelf nooit meer te verliezen... ik zou er niet aan beginnen.

Terug naar die ongemakkelijke vraag aan het begin: Is er een moment geweest in jouw leven, waarop je ervaren hebt dat Gods heerlijkheid in je lichaam verscheen? Dat jouw lichaam de plaats was waar Gods glans zichtbaar werd? Ik heb mezelf natuurlijk ook die vraag gesteld. Ik dacht als eerste aan de geboorte van mijn kinderen. Maar ook een ervaring op mijn twintigste toen ik in Taizé was en plotseling een enorme verbondenheid beleefde met alles om mij heen. Gods heerlijkheid verbond ik ook als eerste aan krachterevaringen en niet aan kwetsbaarheid. Dat Gods heerlijkheid ook verschijnt in onze lijven die oud en ziek en kwetsbaar zijn, is een hoopvolle boodschap waar ik graag het nieuwe jaar mee in ga. Moge het zo zijn!

Leontien Dekker